

Deessa primordial o Déu patriarcal?

written by Lluís Busquets | 29 de setembre de 2018

Sembla que científics com Newton i Kepler, seguint la Bíblia, pensaven que el món tenia 6.000 anys; avui sabem que en té més de 13.700 milions. En el camp de la història solem pensar que va començar amb Sumer, Mesopotàmia i Egipte, fa uns 5.500 anys. Tota la resta anterior quedaria submergida en la nit del temps. Però allò que l'antropologia cultural i l'arqueologia han descobert del temps Paleolític (coneixem més o menys fins fa 70.000 anys) és una mena d'"història sagrada" que no pot deixar de ser present en el més profund del nostre subconscient col·lectiu. Uns quants mil·lennis abans de l'aparició de Sumer, l'humà paleolític tenia una religiositat molt diferent de la dels temps posteriors. La natura (*cosmos*), Déu (*Theos*) i l'home (*anthropos*) conformaven una mena de realitat relacional, que Raimon Panikkar denominava "cosmoteàndrica". Els primers humans sembla que tenien com a centre el símbol de la divinitat còsmica materna, una gran deessa mare que dóna vida des de dins de l'univers com un tot orgànic, sagrat i viu (els ecòlegs la denominen Gea), del qual formem part els humans, la terra, les plantes i tots els éssers vius. Tots formaríem una xarxa còsmica que ens vincularia, en tots els ordres i en tots els nivells. No hi havia déus tribals, identitaris de cada poble, sinó una "divinitat" femenina, materna, provident, representada universalment en milers d'estatuetes d'una dona en l'acte de gestar, parir o alletar. S'han posat al descobert jaciments arqueològics preagraris pacífics, sense murs de defensa i sense vestigis militars, a Anatòlia, Macedònia, est d'Europa Central ...

Tres factors ens haurien fet evolucionar i desviar. 1r- Quan els humans deixem de ser hordes, bandes o manades itinerants, que vivíem de la caça i dels fruits boscans, i ens posem a

conrear camps per proporcionar excedents agraris, entrem en una etapa que implicà establir-se en poblats, els quals aviat passaren a esdevenir ciutats i ciutats-estat. (Som a la revolució urbana, per a alguns antropòlegs, un veritable trauma.) 2n- El pas de la religiositat de la gran deessa mare (edat de bronze?) a déus masculins, que ascendiren al primer pla on era ella –necessaris per referir-hi el cabdillatge, dret, l'ordre, la família o la propietat–, sobretot a partir dels nous mites de la creació, on una mena de déu amb esposa i fills, que està per damunt d'altres, s'estableix al cel. Les primeres pàgines del Gènesi fan referència al gran poema babilònic *Enuma Elix*, on s'explica una mena de teogonia creativa a partir del panteó del déu Marduk. Des d'aleshores, la realitat cosmoteàndrica s'escindeix, el cel esdevé llar divina i la terra passa a ser mera natura, material, informe, caòtica (i perd, així, el caràcter diví i holístic). S'abandona la imatge de la natura nascuda de la deessa mare i es concep “fabricada” pel poder diví. Aquest es reconeix a part, com a immaterial, supremament intel·ligent, masculí, totpoderós, capaç de posar ordre al magma femení, caòtic i imprevisible, de la natura (adonem-nos-en: els mites de la creació treuen a la natura el caràcter diví que tenia. Davant de l'ésser humà la realitat s'ha escindit en un dualisme: terra/cel com dos pisos separats, habitats per la natura femenina i caòtica i per un déu masculí; natura/déu. Els humans mateixos ja no som part de la natura sinó fills de Déu, ciutadans del cel, caiguts temporalment en una matèria de la qual ens hem d'alliberar). 3r- El fenomen de les invasions àries i semites, que es van produir provinents del sud-est asiàtic i dels deserts sirians i àrabs (anomenades “indoeuropees”), en tres tongades a partir del 4500 aC: la dels kurgans, del nord del Caucas, cultura neolítica que es va desenvolupar abans del III mil·lenni aC al sud d'Ucraïna i Rússia; la dels aris –qualificació més lingüística que racial o ètnica–, començats a ramificar-se i a expandir-se vers el 3000 aC, amb el benentès que, a la meitat del segon mil·lenni, els indoairànics van arribar a l'Iran i a l'Índia, on haurien

destruït la civilització de la Vall de l'Indus vers el 1500 aC; la dels semites, pobles i cultures estesos pel Pròxim Orient, l'Orient Mitjà i el nord de la península aràbiga. Aquests pobles adoraven déus masculins guerrers muntats a cavall, que havien escollit cabdills per conquerir noves terres.

Aquesta metamorfosi en el concepte de déu, canvià l'estatus ontològic de la natura (passà de divinitat a simple criatura) i de l'ésser humà (de viure amb simbiòtica unitat amb la natura com a font creativa de vida, se li girà d'esquena). Aquests invasors s'imposaren a sang i foc i van anar sembrant una nova espiritualitat, guerrera i patriarcal, que suposaria una nova concepció de déu, calaria profundament (arriba fins a la Bíblia) i esborraria qualsevol rastre de l'etapa de la mare nutrícia anterior, encara que la humanitat hagués viscut durant molt més temps sota la protecció d'aquesta deessa mare que no pas sota el Déu patriarcal, justicier i gelós de l'Antic Testament.

La Bíblia jueva, començada a posar per escrit no abans del segle VII aC, sorgeix quan ja s'ha donat l'escissió cosmoteàndrica. Ara bé, de la mateixa manera que prescindim del geocentrisme bíblic, perquè és simplement efecte de la ignorància precientífica de l'època en què fou redactat, podem prescindir de moltes altres de les seves pàgines com del caràcter material i caòtic de la creació, del desposseïment de tot misteri diví de la natura, del caràcter transcendent de Déu ubicat en una mena de segon pis celestial, de la misogínia patriarcal, de la inclemència divina ... I és que un déu que legitimi l'opressió, per més solemne que es presenti el seu culte, no pot ser cap déu veritable.

Per entendre el que dic ens hi ajuda, sense cap mena de dubte, el Déu de Jesús. El Déu del Natzarè és el Déu de la salvació, el que ens permet dir-li *Abba*, el que guareix i fa camí amb dones marginades, el que és al costat dels malalts, dels oprimits, dels marginats, dels necessitats i dels més

indigents. Un Déu que ens demana que tots siguem germans de tots des de la justícia i des de la misericòrdia. Un Déu que ens reconcilia amb el caràcter diví de la natura en contra de qualsevol depredació i que declara als homes que som déus (Jn 10,34, en referència a Salms 82,6). A l'horitzó teista, no sé si ens espera, com s'ha escrit, la gran deessa germana mare Terra; ara bé, la realitat cosmoteàndrica se'ns està refent.